

ఓం శ్రీ పరమాత్మనేనమః

అథ త్రయోదశోఽధ్యాయః

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగః

అరున ఉవాచ -

ప్రకృతిం పురుషం చైవ క్షేత్రంక్షేత్రజ్ఞమేవ చ|
ఏతత్ వేదితుమిచ్ఛామి జ్ఞానం జ్ఞేయం చ కేశవ||౦*||

శ్రీ భగవానువాచ -

ఇదం శరీరం కౌన్తేయ క్షేత్రమిత్యభిధీయతే|
ఏతద్దోషేత్తి తం ప్రాచుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః||౧||

క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత|
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోర్జ్ఞానం యత్తజ్ఞానం మతం మమ||౨||

తక్షేత్రం యచ్చ యాదృకచ్చ యద్వికారి యతశ్చ యత్|
స చ యో యత్ప్రభావశ్చ తత్సమాసేన మే శృణు||౩||

ఋషిభిర్బహుధా గీతం ఛన్దోభిర్వివిధైః పృథక్|
బ్రహ్మసూత్రపద్మశ్చైవ హేతుమద్భిర్వినిశ్చిత్తైః||౪||

మహాభూతాన్యహఙ్కారః బుద్ధిరవ్యక్తమేవ చ|
ఇన్ద్రియాణి దృశకం చ పఞ్చచేన్ద్రియగోచరాః||౫||

ఇచ్ఛా ద్వేషః సుఖం దుఃఖం సజ్ఞా తశ్చేతనాధృతిః |

ఏతత్తేత్రం సమాసేన సవికారముదాహృతమ్ ||6||

అమానిత్వమదంభిత్వమ్ అహింసాజ్ఞాన్తిరార్జవమ్ |

ఆచార్యోపాసనంశౌచం స్థైర్యమాత్మవినిగ్రహః ||7||

ఇన్ద్రియార్థేషు వైరాగ్యమ్ అనహజ్కార ఏవ చ |

జన్మమృత్యుజరావ్యాధి-దుఃఖదోషానుదర్శనమ్ ||8||

అసక్తిరనభిష్వజః పుత్రదారగృహాదిషు |

నిత్యం చ సమచిత్తత్వమ్ ఇష్టానిష్టోపపత్తిషు ||9||

మయి చానన్యయోగేన భక్తిరవ్యభిచారిణీ |

వివిక్తదేశసేవిత్వమ్ అరతిర్జనసంసది ||10||

అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనమ్ |

ఏతజ్ఞానమితి ప్రోక్తమ్ అజ్ఞానం యదతోఽన్యథా ||11||

జ్ఞేయం యత్తత్ప్రవక్ష్యామి యజ్ఞాత్వాఽమృతమశ్నుతే |

అనాదిమత్పరం బ్రహ్మ న సత్తన్నాసదుచ్యతే ||12||

సర్వతః పాణిపాదం తత్ సర్వతోఽక్షిశిరోముఖమ్ |

సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి ||13||

సర్వేన్ద్రియగుణాభాసం సర్వేన్ద్రియవివర్జితమ్ |
అసక్తం సర్వభృచ్చైవ నిర్గుణంగుణభోక్తృ చ ||14||

బహిరంతశ్చ భూతానామ్ అచరం చరమేవ చ |
సూక్ష్మత్వాత్తదవిజ్ఞేయం దూరస్థం చాంతికే చ తత్ ||15||

అవిభక్తం చ భూతేషు విభక్తమివ చ స్థితమ్ |
భూతభర్తృ చ తజ్జేయం గ్రసిష్ఠు ప్రభవిష్ఠు చ ||16||

జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః తమసః పరముచ్యతే |
జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్ఠితమ్ ||17||

ఇతి క్షేత్రం తథా జ్ఞానం జ్ఞేయంచోక్తం సమాసతః |
మద్భక్త ఏతద్విజ్ఞాయ మద్భావాయోపపద్యతే ||18||

ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్యనాదీ ఉభావపి |
వికారాంశ్చ గుణాంతైవ విద్ధి ప్రకృతిసమ్భవాన్ ||19||

కార్యకరణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే |
పురుషః సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే ||20||

పురుషః ప్రకృతిస్థో హి భుక్తే ప్రకృతిజాన్మణాన్ |
కారణం గుణసజ్గోఽస్య సదసద్యోనిజన్మసు ||21||

ఉపద్రష్టాఽనుమంతా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః|

పరమాత్మేతి చాప్యుక్తః దేహాఽస్మిన్పురుషః పరః||22||

య ఏవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతిం చ గుణైః సహ|

సర్వథా వర్తమానోఽపి న స భూయోఽభిజాయతే||23||

ధ్యానేనాత్మని పశ్యన్తి కేచిదాత్మానమాత్మనా|

అన్యే సాఙ్ఖ్యేన యోగేన కర్మయోగేన చాపరే||24||

అన్యే త్వేవమజానంతః శ్రుత్వాఽన్యేభ్య ఉపాసతే|

తేఽపి చాతితరన్త్యేవ మృత్యుం శ్రుతిపరాయణాః||25||

యావత్సంజ్ఞాయతే కిఞ్చిత్ సత్త్వం స్థావరజంగమమ్|

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞసంయోగాత్ తద్విద్ధి భరతర్షభ||26||

సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరమ్|

వినశ్యత్స్వవినశ్యంతం యః పశ్యతి స పశ్యతి||27||

సమం పశ్యన్తి సర్వత్ర సమవస్థితమీశ్వరమ్|

న హినస్త్యాత్మనాఽఽత్మానం తతో యాతి పరాంగతిమ్||28||

ప్రకృత్యైవ చ కర్మాణి క్రియమాణాని సర్వశః|

యః పశ్యతి తథాఽఽత్మానమ్ అకర్తారం స పశ్యతి||29||

యదా భూతపృథగ్భావమ్ ఏకస్థమనుపశ్యతి |
తత ఏవ చ విస్తారం బ్రహ్మ సమృద్ధ్యతే తదా ||30||

అనాదిత్వాన్నిర్గుణత్వాత్ పరమాత్మాయమవ్యయః |
శరీరస్థోఽపి కౌన్తేయ న కరోతి న లిప్యతే ||31||

యథా సర్వగతం సౌజ్ఞ్యైత్ ఆకాశం నోపలిప్యతే |
సర్వత్రావస్థితో దేహ తథాఽత్మా నోపలిప్యతే ||32||

యథా ప్రకాశయత్యేకః కృతస్నం లోకమిమం రవిః |
క్షేత్రం క్షేత్రీ తథా కృతస్నం ప్రకాశయతి భారత ||33||

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోరేవమ్ అంతరం జ్ఞానచక్షుషా |
భూతప్రకృతిమోక్షంచ యే విదుర్యాన్తి తే పరమ్ ||34||

||ఓం తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసు ఉపనిషత్సు
బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగో నామ త్రయోదశోఽధ్యాయః||

